

Anna Fundarkova, *Ein Ungarischer Aristokrat am Wiener Hof des 17. Jahrhunderts: Die Briefe von Paul Pálffy an Maximilian von Trauttmansdorff (1647-1650)*, Wien: Collegium Hungaricum, 2009, LXXIV + 97 (172) s.

Mahmut Halef CEVRİOĞLU
(İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

"Viyana'daki Macar Tarihi Araştırmaları Neşriyatı"nın ilk cildi alt başlığıyla basılan bu eser, içeriğinde uzun bir değerlendirmeyi de barındıran metin neşriyatı hüviyetindedir. Başlığını Türkçe'ye "17. Yüzyıl Viyana Sarayı'nda Bir Macar Aristokratı: Paul Pálffy'nin Maximilian von Trauttmansdorff'a 1647 ila 1650 Arasında Yolladığı Mektuplar" şeklinde çevirebileceğimiz bu eser, belli ki, yazarın birkaç yıl önce yine Paul Pálffy üzerine Bratislava'da Slovakça yazmış olduğu doktora tezinin bir uzantısı konumundadır. Hummalı bir arşiv taraması sonucunda ortaya konan mevcut çalışmanın odağındaki figür, döneminin Macaristan Palatin'i (genel valisi) olduğundan ötürü Osmanlı tarihçilerinin dikkatini celp etmelidir.

Bilindiği üzere 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı batı serhaddinin en önemli ve hareketli ayağını Budin paşalarının kontrolündeki Budin Eyaleti ile Habsburg idaresi altındaki Macar Krallığı arasındaki geçişken sınır teşkil etmekteydi. Bu doğrultuda Habsburg hanedanlığına bağlı bu krallığın yerel aristokrasi arasından seçilen palatinleri, Budin beylerbeylerinin doğrudan muhattabı olarak addedilebilmektedir. Fundarková'nın ele aldığı konular, palatinlerin hanedanlık merkeziyle ilişkilerini, Macar krallığı içindeki siyasi dengeleri ve palatinlerin gerek Osmanlı Devleti ve gerekse Osmanlılara tabi Erdel Beyliği'yle münasebetlerini idrak edebilmemiz açısından ehemmiyet arz etmektedir. 17. yüzyıl (Habsburg) Macar Krallığı'nın siyasi mekanizmalarını ele alması bakımından bu çalışmayı adeta István Hiller'in *Palatin Nikolaus Esterházy: Die ungarische Rolle in der Habsburgermonarchie 1625 bis 1645* (Viyana, 1992) başlıklı kitabının bir devamı niteliğinde değerlendirebiliriz.

Kitabın içeriğine geçecek olursak, başlangıç kısmını genç kuşak Macar tarihçilerden Géza Pálffy'nin kaleme aldığı önsöz süslemektedir. Pálffy'ye göre bu eser, 1980'lerden sonra Macar aristokrat ailelerine odaklanan çalışmaların sayısında görülen artış içinde değerlendirilmesi gereken küçük ama önemli bir monografıdır: Macaristan Palatini Paul Pálffy ile Viyana'daki Danışma Meclisi (*Geheimrat*) başkanı Trauttmansdorff (1637-1650) arasındaki dostluğa dayalı münasebetleri, dönemin Macar krallığında cari olan siyasi hizip mücadelesini ve Palatin Pálffy'yle Erdel prensi arasındaki ilişkileri göstermesi bakımından mühim bir çalışmadır.

Önsözü takip eden kısım Fundarková'nın uzun bir makale sayılabilecek değerlendirmesidir: Paul Pálffy ile Maximilian von Trauttmansdorff'un kısaca biyografileri, birbirleriyle

nasıl tanıştıkları ve Habsburg siyasetinin basamaklarını tırmanıp nasıl makam sahibi olduklarını anlatmaktadır. Burada hem Pálffy'nin babasının hem de Trauttmansdorff'un zamanında Osmanlılar ile Habsburglar arasında cereyan eden ve literatüre Uzun Savaşlar (1593-1606) olarak geçen mücadeleye katıldıklarını öğreniyoruz. Katolik üniversitelerde eğitim görmüş olmaları da ikilinin Osmanlılara karşı tavrını muhtemelen etkileyen başka bir ortak noktadır.

Biyografik bilgilerin ardından mektupların kapsadığı dönemin arka planı okurlara aktarılmaktadır: Krallık Macaristanı'nın palatınlığını yirmi yıl gibi uzun bir süre yürütmüş ve Macar siyasetine hem döneminde hem de sonraki kuşaklara etkisiyle yön vermiş olan gözüpek genel vali Nikolaus (Miklós) Esterházy'nin ölümünün ardından Macaristan'daki güç dengesinde yaşanan değişimler bu dönemin odağındadır. Zira Estergon başpiskoposu Lippay'ın uhrevi önderliği ile başta hem Macaristan kazaskeri (*Obersten Landesrichter*) ve Habsburg Danışma Meclisi üyesi (1646-1649), ardından 1649-1653 arası Macaristan palatini olan Paul Pálffy'nin dünyevi liderliği siyasi bir gerilime sebep olmaktadır. Macar aristokrasisini iki kutuba ayıran bu hizipleşme, Esterházy'nin sağken oluşturmuş olduğu siyasi şebekenin (*Esterházy-Kreis*) üyelerini iki tarafın da kendi saflarına katma çabasında açığa çıkmıştır. Kimsenin nihai olarak muzaffer olamadığı bu çatışma, neşredilen mektupların odaklandığı ilk temadır.

Mektuplarda değinilen diğer iki konu ise Macar kalelerine yerleştirilen Alman garnizonlar ile Erdel meselesidir. İlk hususa konu olan Alman garnizonlar mevzuu, Otuz Yıl Savaşları'nın bitmesi sonucu işsiz kalan İmparatorluk paralı askerlerinin küçük birliklere ayrılıp Krallık Macaristanı'ndaki sınır kalelerine yerleştirilmesini kast etmektedir ki, bu sorumluluk Palatin Pálffy'nin görevi olarak belirlenmiştir. Uzun Savaşlar döneminden beri paralı askerlerden nefret eden halkın tutumu ve nakli gerçekleşecek askerlerin idame ve yol masraflarını karşılamak yine Pálffy'nin uğraşması gereken çetin meselelerdendi.

İkinci husus olan Erdel meselesi ise bir bakıma Pálffy'nin dış politikasını temsil etmekteydi. Her ne kadar resmi ilişkiler söz konusu olduğunda amiri Trauttmansdorff'un talimatlarına uyacağını bireysel münasebetlerinde belli etse de, Erdel prensleri ile arasını iyi tutmaya özen gösteriyordu. Bu sayede Osmanlı İmparatorluğu hakkında bilgi edinebiliyor ve yine prensler üzerinden Divan'a yazabiliyordu. Bununla birlikte, Osmanlılar ve Erdel ile ilgili edindiği bilgilerin başka bir kaynağı ise doğrudan İstanbul'daki Habsburg mukim elçilerinin yolladıkları haberlerdi. Haber akışı içinde yer almanın yanı sıra Erdel prensleri ile Viyana sarayı beyinde yine Pálffy aracı olarak konumlanmakta, zira neredeyse her gün saraydaki amiri Trauttmansdorff ile gelişmeler hakkında yazışmaktaydı.

Kitabın tahlil bölümü addedebileceğimiz bu ilk kısmında yer alan konuları bu şekilde özetleyebiliriz. İkinci kısım ise yukarıda değerlendirilmesi yapılan, Trauttmansdorff ile Pálffy arasında 1647 ve 1650 yılları arasında geçen yazışmalardan seçilmiş 76 Almanca mektubun transkripsiyonundan oluşmaktadır. Fundárková, Viyana'daki Trauttmansdorff aile arşivinden çıkarıldığı bu mektupların her birinden önce birer paragraflık kısa özetlerini vererek okuyucunun dönemin Almancasını anlama zorluğuna büyük ölçüde yardımcı olmuştur.

Mektupları göz ucuyla bir değerlendirmeye aldığımızda bile en çok göze çarpan unsur, Osmanlı-Macar serhaddinin hareketliliğidir. 1649 yılında yenilenen anlaşma gereği iki tarafın esir iadesi yapmaları gerekliliği (ancak Macar askerlerinin maddi bir karşılık olmadığı takdirde Müslüman esirleri istirdada gönülsüz olduğu), Türklerin antlaşma sonrasında dahi Uyvar civarına, Drégely (*Palanka*) ve Bukkanz istihkamlarına saldırmaları ya da Orta Macar bölgesindeki Habsburg komutanının amirlerinin sözü hilafına Türklere karşı akınlara çıkması, literatürde çokça sözü geçen küçük çaplı sınır çatışmalarına (*Kleinkrieg*) renkli örnekler sunmaktadır. Osmanlı diplomasi tarihi açısından önemli görülebilecek başka bir nokta, 1650'de İstanbul'a yollanacak Habsburg elçilik heyetine Pálffy'nin bir temsilcisinin de katılması mevzuudur. Zira Macar Meclisi'nin aldığı bir karar dolayısıyla kendi çıkarlarını İstanbul nezdinde korumak amacıyla Habsburg diplomatik heyetlerine bir de Macar temsilci eşlik etmeliydi (s. 84, mektup # 73). Benzer şekilde 14 numaralı (s. 21) mektupta Erdel prensi II. György Rákóczi'nin, Krallık Macaristanı'nın yeni kazaskeri (*Obersten Landesrichter*) olarak kimin seçildiğini bizzat Pálffy'ye yazarak sorması, Osmanlı serhadd aktörleri arasındaki ilişkinin boyutuna dair bilgilendirici bir örnektir.

Çalışmayı oluşturan temeli ele alacak olursak, Fundárková'nın nüfuz ettiği kaynak havuzu oldukça derindir. Zira Fundárková, Trauttmansdorf aile arşivinden neşrettiği mektuplarla yetinmeyip, kitabın ilk kısmında (tahlil bölümünde) hem Avusturya arşivlerindeki diğer fonlara hem de Macar ve Slovak arşivlerine girmiş olduğunu göstermiştir. Keza Macarca ve Almanca tetkik eserleri de etrafıca taramıştır. Öte yandan, yeniçağ Avrupası'na dair kaleme alınan bu eserde neredeyse hiçbir İngilizce kaynağa referans verilmemiş olması ilginçtir. Bununla birlikte kitap içinde hiçbir görsel yer almaması da anlam açısından bir dezavantajdır: Ne mektuplarda geçen yer isimlerinin gösterildiği bir harita, ne de neşri yapılan seksene yakın mektuptan herhangi birinin orijinal el yazması görüntüsü çalışmaya iliştilmemiştir.

Fundárková'nın çalışması, yukarıda belirttiğimiz üzere, Hiller'in eseriyile birlikte değerlendirmeye alındığı takdirde gerek Osmanlı-Macar serhaddi, gerekse de Habsburgların doğu politikasını etkileyen mekanizmaları inceleme açısından bir boşluğu doldurmaktadır. Hiller'in 1645'te Palatin Nikolaus

Esterházy ile bıraktığı yerden Fundárková Palatin Pálffy ile devam etmektedir diyebiliriz. Osmanlı Budin serhaddinin karşısında yer alan siyasi dünyayı kavramak bağlamında bu eseri de Osmanlı diplomasi tarihçilerinin raflarında görmek münasip olacaktır.